

LA MORT

Des del punt de vista estrictament físic la mort representa l'acompliment del segon principi de la termodinàmica ("principi de l'entropia") segons el qual l'energia tendeix a dissipar-se, és a dir, a perdre's de forma espontània, mentre que és extremament difícil acumular-la. Viure és acumular energia però això no pot fer-se de forma indefinida i finalment hom mor.

Si la considerem des del punt de vista biològic, la mort és el preu a pagar per la reproducció sexual. En la reproducció asexual (paramecis, estrelles de mar, meduses etc.,) els individus simplement es reproduïxen o copien a si mateixos sempre idèntics. En la reproducció sexual, en canvi, hom recull una mena de "loteria genètica" barrejant al 50% els gens del pare i de la mare. La reproducció sexual dóna grans avantatges en la supervivència de les espècies però obliga a morir per tal de preservar la diversitat. Estrictament parlant, els humans som l'instrument que usen els gens per a traspassar el temps. Són en concret les hormones els instruments qui produeixen l'impuls sexual a la reproducció.

Morir és un procés i, de fet, ja en el ventre matern determinades cèl·lules del nostre cos reben l'ordre de morir per a permetre el creixement del fetus. Al llarg de la nostra vida tots els ossos i teixits moren i neixen diverses vegades. El procés previ a la mort s'anomena "agonia" (del grec "agon": lluita) però tota la vida és una lluita per la supervivència. Tècnicament la mort dóna quan s'ha aturat el cor, s'ha aturat el cervell conscient i s'ha aturat també el bulb raquidi o base del cervell. La consciència pot comparar-se a la música que interpreta una orquestra: no la fa el director, ni la secció de vent o la secció de fusta sinó tot el conjunt de músics, instruments i solfes. En definitiva, el cervell no té un "centre" sinó xarxes relacionals: quan aquestes xarxes deixen de funcionar s'esdevé la mort.

El biòleg Jacques Monod (1910-1976) va definir la vida com un "fenomen complex" que es produïa per interrelació de tres elements:

1.- Teleonomia: capacitat per a estar dotat d'un projecte o d'una "finalitat" (en grec: "telos").

2.- Morfogènesi autònoma: capacitat per a construir-se, donar-se forma ("morfé") o desenvolupar-se a si mateixos sense intervenció d'un subjecte exterior.

3.- Invariància reproductiva: capacitat per a trametre la seva informació genètica.

La mort seria, doncs, la pèrdua d'aquesta triple capacitat i, per tant, no consistiria en un "moment" concret sinó que estaria entrelaçada a la vida: l'una atorga la condició de possibilitat de l'altra.

La mort és, a part d'un fet físic (el retorn a l'estat inorgànic de la matèria) una qüestió de fort contingut emocional, extensament debatuda al llarg de la història de la filosofia en la mesura que constitueix un "escàndol de la raó", és a dir, que situa la raó davant la seva impotència última. Per a Plató "filosofar és aprendre a morir" però la frase no vol dir que el filòsof hagi de ser un pessimista obsessionat pel "més enllà" sinó que el filòsof ha d'aprendre a viure d'una manera tan moral que la mort ja no li faci por. En definitiva, pensar en la mort és un exercici intel·lectual ajuda a viure d'una manera més plena.

Per la seva banda Epicur va negar que ningú pugui tenir cap "experiència de la mort": morir és, estrictament, deixar de tenir sensacions i, en conseqüència, no patir cap experiència. La imaginació de la mort seria així una experiència absurda car l'única mort a la qual mai no assistirem és la nostra pròpia. En el sistema epicuri, els humans (com tota la naturalesa en el seu conjunt) no és altra cosa que un conjunt d'àtoms i la mort consisteix en un canvi en la forma d'aquests àtoms que en ells mateixos són eterns. En una línia similar –tot i les seves òbvies diferències en aspectes ètics–, el filòsof Immanuel Kant considera que no puc ni tan sols pensar "jo estic mort" sense caure en contradicció perquè aquesta frase un mort no pot dir-la.

En la tradició cristiana, la mort ha estat considerada un "novíssim": un fet del qual res no pot dir-se per la raó i que depèn plenament de Déu. La mort de Crist no és sinó un moment que fa possible la resurrecció i, tot i que per al pensador cristià Pascal: "l'home és una canya que pensa", la resurrecció ens obre la vida a l'esperança que és l'eternitat.

En la filosofia moderna Sigmund Freud (1856-1939) i Martin Heidegger (1889-1976) han reflexionat extensament sobre la mort i han obert un extens camp a l'antropologia filosòfica:

1.- Per a Freud en l'inconscient humà lluiten dues forces o "pulsions": Eros (principi de vida) i Tànatos (principi de mort). Tànatos no és un principi suïcida sinó el desig que s'aturin les tensions i els desigs, de manera que hom pugui assolir la pau i el repòs. Les tendències tanàtiques s'expressen en formes com l'ascetisme, la submissió al poder, el treball, etc. Mentre Eros és un principi de desordre i d'expansió vital, Tànatos expressa el desig d'ordre i porta a la negació del desig.

2.- Per a Heidegger la mort ens revela l'home afectat radicalment per la seva finitud. La mort ens revela que no tenim poder per a tot, sinó que estem limitats, respecte al temps, és a dir, que som "éssers històrics". En aquest sentit l'home és com a tal un "ésser per a la mort". Jean-Paul Sartre, en polèmica amb Heidegger, va insistir a diferenciar entre "mortalitat" i "finitud" assenyalant que encara que fóssim immortals no deixaríem, però, de ser finits. És perquè som "finitos" que cadascuna de les nostres decisions, en la mesura que triar ens limita, fa possible la nostra llibertat.

Una existència infinita seria, doncs, una existència irresponsable en què res tindria sentit. L'existència de la llibertat és, paradoxalment, una conseqüència inesperada del fet de ser mortals i de saber que cada acte és en ell mateix irreparable.

Text elaborat per Júlia TORRES CANELA i Ramon ALCOBERRO